

EGYES EURÓPAI ORSZÁGOK MŰSZAKI TUDOMÁNYOS TÁJÉKOZTATÁSI HÁLÓZATÁNAK MEGSZERVEZÉSÉBEN MUTATKOZÓ IRÁNYZATOK

Adam WYSOCKI

WYSOCKI, Adam:

Tendencje w organizacji systemów informacji naukowej i technicznej w niektórych państwach europejskich. = Aktual Probl. Inform. Dok. 11.rok. 1966. 2.no. 5-9.p. Bibliogr. 8-9.p. 10 tétel.

A tanulmány arra a feladatra vállalkozik, hogy bemutassa az egyes kelet-európai országokban (különösen Lengyelországban, Csehszlovákiában, Magyarországon, az NDK-ban és a Szovjetunióban) a műszaki tudományos tájékoztatási rendszerek megszervezésében mutatkozó irányzatokat. A cikk megjelenése óta több országban -igy nálunk is- bizonyos szervezeti változások történtek, illetve vannak folyamatban. Közlését mégis hasznosnak ítéltük, mivel jó áttekintést ad a törekvések általánosítható vonásairól.

A műszaki tudományos tájékoztatási rendszer -a szerző meghatározása szerint- magában foglalja a műszaki tudományos szakirodalom adatainak gyűjtési, feldolgozási, kikeresési és elterjesztési módját egy bizonyos országban. E fogalom körébe tartozik ennek a tevékenységnek a szervezete, eljárás módja és elfogadott, valamint alkalmazott eszközei. A rendszer szervezetének nevezzük viszont a tudományos tájékoztató szolgálat megvalósított strukturáját, valamint annak főfeladatait.

Az európai szocialista országokban a műszaki tudományos technikai tájékoztató szolgálat szervezete elvileg a tudomány és az ipar szervezeti formáihoz, valamint a népgazdaság ezen szektoraiban jelentkező szükségletekhez alkalmazkodik. A szervezeti formák, a működés módja és az igénybevett eszközök ennek ellenére egyöntetűek. A sok azonos jellemvonás mellett találkozunk eltérő szervezeti megoldásokkal is. Ez nagymértékben függ az egyes országok szükségleteitől, valamint a rendelkezésre álló eszközöktől, valamint az egyes országok igazgatási, gazdasági és tudományos szervezetének felépítésbeli különbségeitől.

A közös jellemzők közé tartozik például, hogy a dokumentáció és a tudományos tájékoztatás elsősorban a műszaki és közgazdasági jellegű, valamint a természettudományos munkák dokumentálását végzi. Ez nem jelenti azt, hogy a felsorolt országok nem foglalkoznak pl. a társadalomtudományok dokumentálásával, de dokumentációs tevékenységük nem ezekre a területekre koncentrálódik.

Országos jellegű egységes műszaki tudományos tájékoztató rendszerek kiépítése.

Valamennyi említett szocialista országban a tájékoztató szolgálat megszervezésének fő kiindulási pontja a központilag koordinált tájékoztató hálózat kialakítása a legfontosabb tudományos és gazdasági területeken, egységes formák és működésmód szerint.

E célkitűzés realizálása a vizsgált országok többségében már jelentősen előrehaladt. A műszaki tudományos tájékoztató intézmények szerteágazó hálózata épült ki, amelynek alapelve a tájékoztató szolgálat több fokozatusága. A legalsó szinten kezdve vannak: tudományos technikai tájékoztató részlegek a vállalatoknál, a tudományos és kutatóintézeteknél, valamint a szerkesztő- és tervezőirodákban. A tájékoztató részlegek feladatai és kötelességei, valamint szervezeti formái jelentős mértékben nem különböznek egymástól. Feladataik közé tartozik a tájékoztató adatok összegyűjtése, valamint hasznosítása, a tudományos munkahely vagy üzem szükségleteinek megfelelően.

A következő lépcsőfok az ágazati tájékoztató intézet. Ezek feladata az ágazat körébe tartozó technikára és módszerekre vonatkozó információk gyűjtése, feldolgozása és rendszerezése, hasonló adatok gyűjtése az ágazat gazdálkodására és termelés-szervezésére vonatkozóan, ágazati tájékoztató adatgyűjtemény összeállítása az ágazat üzemeinek és tudományos intézeteinek használatára. Ilyen központok Kelet-Európa valamennyi országában vannak. A tájékoztató szolgálat törzsét alkotják.

Egyes országokban, mint pl. a Szovjetunióban vannak még tájékoztató ipari tudományos kutató intézetek és technikai-ökonómiai kutatóintézetek, amelyek feladata tájékoztatások gyűjtése és rendszerezése az ágazat körébe tartozó tudomány és technika, közgazdaság és szervezet állapotáról és szervezetről, az ökonómiai mutatók vizsgálata és javaslatok kidolgozása az ágazat szervezeti egységei részére.

A szervezeti hierarchia következő szintjén különféle tájékoztató intézetek vagy tárcaszintű alközpontok működnek, az egyes országok nép gazdaságának és adminisztrációjának szervezeti formáitól és nagyságrendjétől függően. Lengyelországban, Csehszlovákiában, Magyarországon és az NDK-ban tárcaszintű tájékoztató központok tevékenykednek, a Szovjetunióban pedig a területi és gazdasági tagolódásnak megfelelően -közgazdasági, műszaki tudományos tájékoztató intézetek. Ezen intézmények feladata, hogy közkinccsé tegyék a tudomány és technika hazai, valamint külföldi eredményeit, továbbá szervezési és koordinációs feladataik vannak a tárcák vagy köztársaságok központjai irá-

nyában, tanácsadó szolgálattal rendelkeznek és biztosítják a tájékoztató tevékenység fejlődését meghatározott szervezeti keretek között.

Végül a tájékoztató szolgálat legfelsőbb szintjén állnak a központi műszaki tudományos tájékoztató intézetek valamennyi vizsgált országban. Rendszerint központi szervek ezek, amelyek az ország egész műszaki tájékoztató szolgálatát irányítják, vezetik a tudományos kutatást vagy öröködnék afelett, kezelik a tájékoztató anyag központi gyűjteményét és sokféle, koordinációs, metodikai, sőt gyakran szolgáltatási funkciót is teljesítenek.

A központi intézetek elvileg egy legfelsőbb állami hatóság alá vannak rendelve, amely felelős a tudományos kutatások és a technika fejlődéséért.

A műszaki tudományos tájékoztató szolgálat szervezetéről szólva, meg kell állapítanunk, hogy ezen országok többségében a műszaki tudományos tájékoztatói részlegek a szakkönyvtárakhoz vannak telepítve. E kapcsolat megoldási formája ugyan nem mindenütt egyforma, mégis, mint pl. Lengyelországban, a tájékoztató központok rendszerint könyvtári tevékenységet is kifejtnek. Az ilyenfajta szimbiózis egyre gyakrabban fordul elő más országokban is.

A szocialista országokban a műszaki tudományos tájékoztató szolgálat rendszerének szervezeti strukturája szorosan alkalmazkodik a tudomány és az ipar szervezeti felépítéséhez, ahol pedig ez még nem következett be, ilyen irányuak a célkitűzések.

A központi koordináció az elfogadott műszaki tudományos tájékoztatói rendszer logikus következménye, miután ez szervezeti szintekre tagolja a munkát, szükséges az egész rendszer működésének egyöntetű és harmonikus irányítása. E funkciót minden országban a minisztertanács mellett működő bizottság (Magyarországon az OMFB) realizálja, rendszerint a központi tájékoztató intézmény közreműködésével.

Ennek az intézménynek a következő feladatokat kell teljesítenie: meg kell szerveznie a tájékoztató és dokumentációs tevékenységet a tudomány, technika és közgazdaság egész körében, koordinálnia kell az egyes ágazati vagy szakmai tudományos technikai központok működését, egységes, hatékony dokumentációs és tájékoztató rendszert kell létrehoznia, ügyelnie kell az ország egész területén a tájékoztató tevékenység helyes fejlődésére, ki kell dolgoznia a tájékoztatás tudományos, technikai és módszertani alapjait, koordinálnia kell a kutatómunkát és a kezdeményezést a tájékoztatás területén.

A műszaki tudományos tájékoztatás jelenlegi szervezetét elemezve, arra a következtetésre juthatunk, hogy a Kelet-Európa országaiban bevezetett rendszer lényegében a "koordinált decentralizáció" elvén alapszik.

A szintén általános tendenciaként jelentkező ágazati szakosítás elkerülhetővé teszi az információk gyűjtésének túlzott elaprózását és kettősségét, ugyanakkor lehetőséget teremt a tájékoztatás technikai eszközeinek beállítására, kezdve az egyszerű mechanikai berendezésektől, egészen a tájékoztatások tárolására és kikeresésére szolgáló elektronikus berendezésekig.

A dokumentációs-tájékoztató gyűjtemények létrehozása.

A dokumentációs-tájékoztató gyűjtemények létrehozása terén különböző irányzatok mutatkoznak. Rendszerint ágazati vagy szakmai gyűjtemények ezek, amelyek az ágazati központokban jönnek létre. A kutatóintézetekben vagy a vállalatoknál kialakított gyűjtemények általában helyi jellegűek.

A gyűjtemények a vizsgált országokban vagy manuális műveletekre alkalmas kartotékokból vagy gépi lyukkártyákból állnak, a gyűjtemény nagyságától függően.

A gyűjteményeket különféle módokon hasznosítják. Általában azonban szemle jellegű közlemények (absztraktok) folyamatos kidolgozására, valamint konkrét szükségletet kielégítő tájékoztatás kikeresésére szolgálnak. Előre látható, hogy a tájékoztató anyag mennyiségének növekedésével és a tájékoztató gyűjtemények tökéletesítésével a korszerű technikai felszereléssel ellátott gyűjtemények csökkenni fogják a referálólapok szerepét, viszont jelentősen megnő a keresett anyag hatékony visszakeresésének és dokumentációs összeállítások készítésének szerepe, továbbá eredeti anyagok nyújtásának, valamint szintetikus munkálatok kidolgozásának a jelentősége. Ehhez megfelelő közlési rendszereket kell bevezetnünk, Ez egyike a távlati fejlesztési tendenciáknak Kelet-Európa országainak tájékoztató szolgálataiban.

Ugyancsak határozott törekvések mutatkoznak olyan kereső rendszer kiépítésére is, amely megfelel az egyes tudományos területeknek és a különféle gyűjteményeknek. Ez viszont azzal függ össze, hogy ezeket a rendszereket speciális tárolókkal kell tökéletesíteni, amelyek megkönnyítik a tájékoztatások kikeresését, elektronikus gépek beállításával is.

Minden vizsgált országban törekszenek arra, hogy a műszaki tudományos tájékoztatás egyes szervei tevékenységük során megfelelő kapcsolatokat építsenek ki.

Az információs kapcsolatok elvét úgy jellemezhetjük mint kétirányú kapcsolatot a bevezetett szervezeti rendszerben; és pedig: felülről induló kapcsolatot - a tájékoztató anyag közvetlen beáramlásának formájában; ez az anyag vagy kívülről ered, vagy a központi, illetve ágazati tájékoztató központ készíti az in-

tézeti vagy üzemi központok részére, illetve letről jövő kapcsolat - olyan formában, hogy saját műszaki tudományos munkájukból származó olyan tájékoztató anyagot továbbítanak, amelyre a központi gyűjteményeknek szükségük van. A tájékoztató kapcsolatnak e főirányai mellett a tudomány és a közgazdaság területén egyre határozottabb, országos szintű tendenciát figyelhetünk meg: sokirányú tájékoztató kapcsolatok kiépítése a különféle egységek között, akár spontán formában, akár megtervezett tájékoztatási együttműködés formájában.

Egyre szélesedik a nemzetközi együttműködés is, különösen a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa tagállamai között. Ez az együttműködés szoros nemzetközi kooperáció, azzal a határozott tendenciával, hogy a jövőben közös műszaki tudományos tájékoztató rendszert hozzanak létre a KGST tagállamai között.

Az együttműködés felöleli az időszerű kölcsönös tudományos információcserét, valamint a segélynyújtást tájékoztató szemlék kiadására, továbbá közös kutatásokat a tudományos tájékoztatás problémakörében, akár elméleti, akár gyakorlati jelleggel, valamint normázó és terminológiai munkákat.

Az UNESCO támogatásával 1967. július 31-én a Buenos-Aires-i egyetemen Könyvtártudományi Kutató Központ alakult. Célkitűzései: kutatómunka a könyvtártudomány és dokumentáció terén; bibliográfiák összeállítása és tanulmányozása; Argentína jelenlegi könyvtári szolgáltatásainak vizsgálata; tájékoztató források vizsgálata az egyetemeken, könyvtárakban és hasonló tudományos intézetekben; a jobb együttműködés megteremtése; végül a könyvtárosképzés megjavítása.

*

A New Yorki Orvostudományi Egyetem könyvtára új, számítógéppel működő könyvtári rendszert dolgozott ki, amely 1968. szeptemberében kezdi meg működését. Ennek a tervezetnek egyik része a mélyiségekben menő indexelés. Ez az első eset a világon, hogy gépesített indexelő rendszerben megkíséreljük feltárni a könyvek fejezeteit is. Így, ha az egyetemi hallgató esetleg a könyv egyik fontos fejezetén átsiklik, a számítógép erre felhívja figyelmét.

*

A Washingtoni Egyetem Orvostudományi Tanszékének (Saint Louis) Könyvtára az 1967-1968-as tanév kezdetétől a következő nyitvatartási időt határozta meg: hétfőtől-péntekig: reggel 8.30 - éjjel 12-ig; szombaton: reggel 8.30 - délután 6-ig; vasárnap: déli 1 órától - este 10-ig.